

LEESBOEKJE LATIJN

1

HORATIUS EN SENECA

RENÉ VAN ROYEN

HORATIUS

CARMINUM LIBER I

Een carmen is de Latijnse term voor gedicht. Het woord is carmen, carminis N lied, gedicht. Liber met genitivus libri M is een boekrol waar plaats was voor ongeveer vijftig bladzijdes tekst. Het *Carminum liber I* publiceerde Horatius in het jaar 23 v.C. toen hij zelf 42 jaar oud was. Het gedicht dat nu volgt, is nummer vier en gaat over wat er gebeurt als de winter eindigt en de lente begint. Elke regel van het gedicht is genummerd.

IV

**Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni,
trahuntque siccas machinae carinas,
ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni
nec prata canis albicant pruinis.**

**Iam Cytherea choros ducit Venus imminente luna,
iunctaeque Nymphis Gratiae decentes
alterno terram quatunt pede, dum graves Cyclopum
Volcanus ardens visit officinas.**

**Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto
aut flore, terrae quem ferunt solutae;
nunc et in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
seu poscat agna sive malit haedo.**

solvo III, solui, solvitum oplossen
hiems, hiemis F winter

acris adj. scherp (in het woordenboek staat het onder de M1 vorm
 ‘acer’)
 vicis, vicis F beurt
 ver, veris N lente
 gratus adj. aangenaam
 Favonius, Favoni M, de zachte zuidenwind
 machina, machinae F kraan
 carina, carinae F kielbalk, schip
 iam adv. meer (in deze context)
 ignis, ignis F vuur, igni is hier een ablativus
 gaudeo II zich verheugen over, blij zijn met (plus ablativus)
 pecus, pecoris N vee
 albico I wit zijn
 pruina, pruinae F rijp
 canus adj. grijs, wit
 Cythereus adj. van Cythera (een eiland in Griekenland)
 Venus, Veneris F Venus of Aphrodite
 immineo II te voorschijn komen
 bij de ablativus luna imminente moet je ‘in’ erbij denken
 iungo III, iunxi, iunctum verbinden
 decens adj. mooi (vormt zijn naamvallen als het deelwoord)
 Gratia F een Gratie
 quatio IV stampen op (dit werkwoord is in het Latijn overgankelijk
 en heeft terram als lijdend voorwerp)
 alternus adj. wisselend
 pes, pedis M voet
 Volcanus, Volcani M Vulcanus, Hephaestus, de god van de smeden
 ardeo II gloeien
 viso III visi intens zien
 Zelf begrijp ik de bedoeling niet van de tekst over Volcanus op deze
 plaats van het gedicht
 Cyclops, Cyclopis M Cycloop
 decet onpersoonlijk, is het moment
 nitidus adj. glanzend (Horatius was toen al kaal)
 viridis adj. groen
 quem in regel 10 moet je voor terrae lezen

solutus adj. los itt de vaste grond in de winter
fero, tuli latum (onregelmatig) voortbrengen
lucus, luci M aan een god gewijd bos
Faunus, Fauni M faun, bosgod
immolo I offeren
seu of sive of .. of
malo plus dativus verkiezen
haedus, haedi M bok
agnum, agni N lam

**pallida Mors aequo pulsat pede pauperum tabernas
regumque turres. O beate Sesti,
vitae summa brevis spem nos vetat incohare longam.
iam te premet nox fabulaeque Manes**

**et domus exilis Plutonia; quo simul mearis,
nec regna vini sortiere talis,
nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
nunc omnis et mox virgines tepebunt.**

pauper, pauperis adj. arm, hier zelfstandig gebruikt
turris, turris F toren (woord met afwijkende naamvallen, zie vormen-
boekje)

beatus adj. gelukkig

Sestius, Sestii M, Sestius, Romein die carrière gemaakt had onder Au-
gustus.

Sesti is hier vocativus, de aanroepfunctie die een zelfstandig naam-
woord ook kan hebben. beate is ook vocativus en congrueert dus met
Sesti

summa, summae F het totaal, de som en het onderwerp van vetat
na vetat komt een AcI met nos als acc en incohare als inf en met spem
als privé lijdend voorwerp bij incohare. Deze functie heet objectsac-
cusativus.

inchoo I beginnen

iam bijwoord weldra, al heel snel, bijna is het zover dat
fabula, fabulae F sprookje, verhaal fabulae is hier F2

Manes, Manium M, de schimmen. De Grieken en Romeinen dachten dat de zielen van de gestorvenen naar de onderwereld gingen en daar als schimmen eeuwig voortleefden. Op die manier is Manes ook een ander woord voor hiernamaals en onderwereld

Pluto, Plutonis M, Pluto, de god van de onderwereld

Plutonium adj. van Pluto

exilis adj. mager

domus F huis, woord met onregelmatige naamvallen zie vormenboek-je

quo adv. waarheen, vertaal het hier als ‘daarheen’ (relatieve aansluiting)

simul adv. gelijkelijk, ook

mearis verkorte vorm van meaveris jij zult gegaan zijn (fut ex)

meo I gaan, een niet gewoon woord

sortior IV deponens door het lot toegewezen krijgen.

Horatius schrijft sortiere en dat is een variant voor sortieris zoals je het zelf geleerd hebt. Het gaat om de tweede persoon enkelvoud (jij) van het futurum passief.

Hetzelfde geldt voor mirabere dat een varaint is voor miraberis, ook weer tweede persoon enkelvoud (jij) van het futurum passief. Omdat miror I een deponens is, vertaal je deze passieve vorm dus actief.

miror I bewonderen

regnum vini letterlijk, koningschap van de wijn. Dat is het voorzitterschap van een symposium.

talus, tali M, dobbelsteen

Lycidan is de acc enkelvoud van Lycidas, de naam van een Grieks jongetje.

quo, betrekkelijk bijwoord ‘waarheen’ maar dat moet je hier met ‘op wie’ vertalen

caleo II warm zijn, verliefd zijn

iuventus, iuventutis F, de jeugd, de jongemannen

tepeo II, warm zijn, verliefd zijn

De gedachte is hier dat mooie jongetjes van twaalf en iets ouder begerd en bemind worden door jonge mannen en dat als ze eenmaal zeventien achttien zijn aan de heterosexuele liefde beginnen.

VII

**Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenem
aut Ephesum bimarisve Corinthi
moenia vel Baccho Thebas vel Apolline Delphos
insignes aut Thessala Tempe.**

**sunt quibus unum opus est, intactae Palladis urbem
carmine perpetuo celebrare et
undique decerptam fronti praeponere olivam.
plurimus in Iunonis honorem**

**aptum dicet equis Argos ditiesque Mycenas.
me nec tam patiens Lacedaemon
nec tam Larisae percussit campus opimae
quam domus Albunee resonantis**

**et praeceps Anio ac Tiburni lucus et uda
mobilibus pomaria rivis.**

Rhodus, Rhodi F (namen van eilanden zijn in het Latijn meestal vrouwelijk) Rhodos. In plaats van de Romeinse accusativus Rhodum (F4) schrijft Horatius hier de Griekse accusativus Rhodon.

Mytilenis, Mytilenis F, Mytilene, de belangrijkste stad op het eiland Lesbos heet nog steeds zo.

Ephesus, Ephesi F, Ephese (namen van steden die eindigen op ‘us’ zijn in het Latijn vrouwelijk)

moenia, moenium N muren. Moenia is een onzijdig woord dat alleen maar in het meervoud voorkomt. moenia is hier N9 omdat het lijdend voorwerp is bij laudabunt.

bimaris adj. letterlijk ‘twee-zeeig’ en daarmee wordt bedoeld dat Corinthe aan de ene kant dicht bij de Saronische Golf ligt en aan de andere kant aan de Golf van Corinthe

Corinthus F, Corinthe

Thebae, Thebarum F, Thebe een stad in Griekenland
insignis adj. bekend, opvallend

insignes congrueert met Thebas F9 en Delphos M9.

Delphi, Delphorum M, Delphi, deze naam komt alleen maar in het meervoud voor.

Bacchus, Bacchi M, Bacchus of in het Grieks Dionysus. Volgens de mythologie is Dionysus in Thebe geboren als kind van Zeus en Semele. Apollo, Apollinis M, Apollo, de god waar heel Delphi aan gewijd is.

Thessalus adj. Thessalisch. De streek Thessalië ligt in Griekenland en heet nog steeds zo

Tempe is hier een N9 vorm omdat Horatius hier een Griekse accusativus meervoud onzijdig (N9) gebruikt

Tempe is de naam van een dal in Thessalië

Sunt, betekent hier ‘er zijn mensen/dichters’

quibus is dativus meervoud

celebro I bezingen, vereren

Pallas, Palladis F, Athene. De godin Athene wordt ook wel Pallas Athene of alleen Pallas genoemd.

intactus adj. onaangeraakt, maagdelijk

carmen, carminis N lied, gedicht

oliva F olijftak

frons, frontis M voorhoofd

Olijftakken plaatsens is een synoniem voor ‘bezingen’

plurimus adj. zeer veel, hier zelfstandig gebruikt in de M1 vorm wat voor ons gevoel niet goed kan.

dico III betekent hier ‘bezingen’

Argos is hier N4 omdat Horatius de Griekse vorm gebruikt

aptus adj. geschikt, congrueert met Argos

Argos is een stad en een streek op de Griekse Peloponnesus en heet nog steeds zo.

Iuno, Iunonis F Iuno die in het Grieks Hera is, de vrouw van de op-
pergod Zeus

in plus acc kan ook zijn ‘tot’ of ‘ter’

dis, ditis adj. rijk

Mycenae, Mycenarum F, komt alleen in het meervoud voor. Mycenae is een stad die een grote rol speelt in de mythologie van de Grieken en in het werk van Homerus.

tam ... quam, zo zeer ... als

patiens, patientis adj. sober, gehard

Lacedaemon, Lacedaemonis F, Lakonië, de streek op de Peloponessus in Griekenland waar de Spartanen woonden.

opimus adj. vruchtbaar

Larisa, Larisae F, Larissa, een stad in de Griekse streek Thessalië.

percutio III, percussi, percussum, treffen, indruk maken

domus, F huis (woord met onregelmatige uitgangen zie vormenboekje) hier is een grot mee bedoeld.

Albunea F Albunea, naam van een nimf of profetes

resono I weerklinken

Anio, Anionis M, Anio. Dit is de naam van een rivier die tegenwoordig de Aniene heet en door de stad Tivoli stroomt. Tivoli ligt aan de rand van de bergen en vlak bij Tivoli valt het water van de Aniene honderden meters naar beneden waarna de rivier door het lage land stroomt om vlak boven Rome in de Tiber uit te monden.

praeceps, praecipis adj. hals over kop, dit adjectief verwijst naar het water van de Aniene dat naar beneden stort.

lucus, lucus M woud, bos (woord van de vierde declinatie, zie vormenboekje)

Tiburnus adj. van Tivoli of bij Tivoli

Het werkwoord van de zin is ‘percussit’ dat bij ‘tam’ maar een onderwerp heeft (campus) maar na ‘quam’ vier: domus, Anio, lucus (M6) en pomaria (N6).

**albus ut obscuro deterget nubila caelo
saepe Notus neque parturit imbres**

**perpetuos, sic tu sapiens finire memento
tristitiam vitaeque labores
mollis, Plance, mero, seu te fulgentia signis
castra tenent seu densa tenebit**

**Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
cum fugeret, tamen uda Lyaeo
tempora populea fertur vinxisse corona,
sic tristes adfatus amicos:**

nubilum, nubili N, bewolking, donker weer
detergeo II, deteresi, detersum wegvegen
caelum, caeli N lucht caelo is hier een ablativus waar je het voorzetsel
'de' bij moet denken
ut, zonder conjunctivus, zoals, hoe
Notus, Noti M, zuidwestenwind. Volgens mij is hier de Sirocco mee
bedoeld.

parturio IV, (voort)brengen

imber, imbris M, regenbui

albus adj. wit, helder

sapiens adj. wetend, verstandig

memento is een losse imperativus: 'denk (er)aan !' met tu er extra bij,
dus tu memento - jij moet eraan denken.

finio IV beeindigen met twee keer een lijdend voorwerp: tristitiam en
labores

labor, laboris M inspanning, hard werk

Plance is de vocativus van Plancus. De man moet een bekend van Ho-
ratijs zijn, maar daar kan niemand verder iets over vertellen.

mollis adj. zacht

merum, meri N wijn maar dan puur en niet met water aangengd

Seu ... seu is hier een manier om te zeggen 'waar je ook bent'.

fulgens adj. stralend

signum, signi N veldteken, vaandel. Signis is hier N10 en legt iets uit
bij fulgentia dat congrueert met castra.

castra, castrorum N, legerkamp. Dit woord komt alleen in het meer-
voud voor en ziet er in het enkelvoud en het meervoud dus hetzelfde
uit een kamp is una castra en vijf kampen quinque castra.

Tibur, Tiburis M Tivoli, de stad van Plancus

Teucer, Teucris M Teukros of Teucrus. Teucrus was de broer van Ajax
en zij woonden op het Griekse eiland Salamis. Toen de Trojaanse oor-
log begon, deden zij allebei mee. Na afloop van de oorlog keerde Teu-
crus zonder Ajax naar Salamis terug omdat zijn broer vanwege een
ruzie waanzinnig geworden was en zelfmoord gepleegd had. Omdat
Teucrus zijn broer Ajax niet had gewroken, wilde vader Telamon hem
niet op Salamis hebben.

Salamina is hier accusativus, omdat het in het Grieks er als accusativus zo uitziet.

fugio III ontvluchten

tempus, temporis N betekent hier ‘slaap’ (aan de zijkant van je hoofd)

Lyaeus, Lyaei M, Bacchus, god van de wijn, maar ook wijn.

De ablativus Lyaeo legt iets uit bij *uda* dat congrueert met *tempora*.

populeus adj. van de populier

fertur is een losse werkwoordsvorm die betekent ‘wordt gezegd’.

Het onderwerp van fertur hier is ‘Teucer fertur’ en dat vertaal je met ‘van Teucus wordt gezegd’.

Na de werkwoordsvorm ‘fertur’ komt in het Latijn bijna altijd een infinitivus en die is hier *vinxisse*. Er staat dus letterlijk ‘Teucus wordt gezegd gebonden te hebben’.

vincio, vinxi, vinctum IV binden

Het lijdend voorwerp van binden is *tempora* en waarmee hij bindt staat in de ablativus.

adfatus is ook een losse werkwoordsvorm die betekent ‘toesprekend’, zeggend tegen

**“quo nos cumque feret melior fortuna parente,
ibimus, o socii comitesque!
nil desperandum Teucro duce et auspice Teucro!
certus enim promisit Apollo**

**“ambiguam tellure nova Salamina futuram.
o fortes peioraque passi
mecum sape viri, nunc vino pellite curas;
cras ingens iterabimus aequor’.**

quocumque adv. waarheen ook maar. Horatius knipt dit woord hier in tweeën *quo ... cumque*

feret is futurum van *fero*, brengen

comes, comitis M, makker, vriend

nil = nihil, niets

despero I wanhopen

nil desperandum est, koppelwerkwoord met nil als onderwerp est (dat

er niet staat) als werkwoord en desperandum als naamwoordelijk deel dat congrueert met het onderwerp.

parens, parentis M, ouder

parente M5 moet je hier vertalen met ‘dan de vader’ omdat het een zogenaamde ablativus van vergelijking is.

Teucro duce et auspice Teucro, twee keer een ablativus met de ene keer duce bij Teucro en de andere keer auspice

auspex, auspiciis M, beschermer (eigenlijk iemand die de vogels bestudeert en zo de wil van de goden kent).

certus adj. vastbesloten

promitto III, promisi, promissum beloven.

Salamina F4, Horatius gebruikt hier weer een Griekse accusativus enkelvoud dat lijdend voorwerp is bij promisit.

De constructie is promisit Salamina futuram (in) tellure nova futurus adj. toekomstig

ambiguus adj. in orakeltaal verpakt

Op Cyprus lag in de oudheid een stad die ook Salamis heette.

vir, viri M man, o viri is vocativus meervoud.

passus adj. doorstaan hebbend. patior III passus is een deponens dat verdragen, lijdend, betekent en passus is daar het participium bij.

passi congrueert hier met de vocativus o viri

peiora is hier N9 en privé lijdend voorwerp bij passi M6

mecum = cum me

pello III, pepuli, pulsum verdrijven

itero I herhalen, het lijdend voorwerp hierbij is aequor

aequor, aequoris N vlakte, zeeoppervlak

Om de laatste regels goed te begrijpen moet je weten dat Teucus net met zijn vrienden met een schip uit Troje op Salamis is aangekomen, maar daar niet welkom blijkt te zijn.

VIII

**Lydia, dic, per omnes
te deos oro, Sybarin cur properes amando
perdere; cur apricum
oderit campum, patiens pulveris atque solis;**

**cur neque militaris
inter aequales equitet, Gallica nec lupatis
temperet ora frenis.
cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum**

**sanguine viperino
cautius vitat,**

Lydia, Lydiae F, Lydia, de naam van een in de tijd van Horatius in Rome bekende ‘mannenverslindster’.

dic, gebiedende wijs enkelvoud van dico III

per prep. m. acc. betekent hier ‘bij’

Sybaris, Sybaris M, Sybaris, een jongensnaam. Sybarin is hier een Griekse accusativus M 4.

propero I zich haasten

de volgorde is cur properes Sybarin perdere amando

perdo III perdidit, perditum, te gronde richten.

amando N5

odi, haten (eigenlijk ik haat perfect.) van dit werkwoord bestaat alleen de voltooide tijd.

campus, campi M veld. Hier is bedoeld het sportveld

apricus adj. zonnig

patiens, tegenwoordig deelwoord M1 congrueert met de Sybaris die als onderwerp opgesloten zit in ‘oderit’.

patior III deponens, verdragen. Het tegenwoordig deelwoord bij een deponens ziet er actief uit.

patior plus genitivus, ben bestand tegen

pulvus, pulveris N stof

aequalis, aequalis M, leeftijdgenoot

militaris adj. militair, soldaten-. De uitgang *militaris* is hier M9 en een variant van het gewone ‘*militares*’.

nec of *neque*, koppelwoord, en niet

os, *oris* N mond

Gallica ora, denk hier ‘van de paarden bij’.

lupatus adj. met stekels

frenum, *freni* N bit

Tiberis, *Tiberis* M, *Tiber*. De *accusativus* is *Tiberim*.

tango III, *tetigi*, *tactum*, aanraken

olivum, *olivi* N, olijfolie, de olie waar worstelaars zich mee invetten.

cautus adj. omzichtig, behoedzaam. *cautius* is de vergrotende trap en hier gebruikt als bijwoord.

sanguis, *sanguinis* M, bloed

viperinus adj. van een slang

sanguine is een *ablativus comparationis* of een *ablativus* van vergelijking. In het Latijn je ‘mijn circus is groter dan jouw circus’ op twee manieren zeggen. Je kunt ‘*quam*’ gebruiken waarbij er eigenlijk niets gebeurt: ‘*circus meus maior est quam circus tuus*’. Maar je kunt ook het vergeleken (jouw circus) in de *ablativus* zetten. Dat is dan de *ablativus comparationis* en dat ziet er zo uit: ‘*circus meus maior est circo (M5) tuo (M5)*’.

cautius vitat, neque iam livida gestat armis

bracchia, saepe disco,

saepe trans finem iaculo nobilis expedito?

quid latet, ut marinae

filium dicunt Thetidis sub lacrimosa Troiae

funera, ne virilis

cultus in caedem et Lycias proriperet catervas?

Je moet voor *neque* ‘waarom’ blijven denken.

gesto I oefenen met *bracchia* als lijdend voorwerp

bracchium, *bracchii* N arm

armis de *ablativus* waarmee hij oefent

lividus adj. grijs, maar ook geblutst. Je kunt hier twee dingen den-

ken. De vertaler van de Loeb kiest voor geblutst omdat Sybaris door al het oefenen met wapens dat hij deed geblutste en gebutste armen gekregen heeft. Zelf kies ik voor ‘bleek’ omdat Sybaris door Lydia van het sportveld weg gehouden wordt en almaar binnen zit en zo witte armen krijgt. Livida wordt dan volgens mij, zijn nu witte armen. Maar kies vooral zelf

saepe disco, kort voor: disco is hier dezelfde soort ablativus als armis cur brachia livida neque saepe disco (M5) gestat.

neque saepe betekent hier zoiets als nooit meer.

cur neque saepe livida brachia iam gestat iaculo (N5)

iaculum, iaculi N werpspeer

expedio IV, expedivi, expeditum, wegzenden het p.p.p. expedito hoort bij iaculo en omdat expedire een werkwoord van ruimte is, hoort daar weer een voorzetselconstructie bij trans finem

trans prep. m. acc. voorbij

finis, finis M hier finishlijn

Om de laatste vier regels te begrijpen moet je denken aan het verhaal van de Griekse held Achilles. Dat staat beschreven in de Ilias van Homerus en in grote lijnen is dit het verhaal. Het Griekse leger voor Troje wordt geteisterd door een epidemie. En de enige mogelijkheid om die te laten stoppen is het teruggeven van de dochter aan een priester van de god Apollo. Deze dochter is op dat ogenblik het vriendinnetje van de leider van het Griekse leger, koning Agamemnon van Argos.

Agamemnon geeft zijn vriendinnetje terug aan haar vader en de pest houdt op. Maar omdat hij toch een vriendinnetje wil, eist Agamemnon het meisje van Achilles, de sterkste strijder in het Griekse leger, maar lager in rang dan Agamemnon. Uit woede besluit Achilles niet langer deel te nemen aan de strijd. Omdat hij niet meevecht, kunnen de Trojanen oprukken en het Griekse legerkamp aanvallen. Als het zover is, vraagt Achilles’ beste vriend Patroclus of hij de wapenrusting van Achilles mag lenen. Zijn plan is het om in de vermomming van Achilles de Trojanen terug te jagen.

Achilles vindt het goed en in zijn wapenrusting lukt het Patroclus inderdaad om de Trojanen terug te dringen. Alleen hun beste

strijder, Hector, doorziet het en gaat de strijd met Patroclus aan waarbij hij hem doodt. Als het beicht van Patroclus' dood Achilles bereikt, raakt hij in een ernstige depressie en wil helemaal niets meer. Alleen huilen en jammeren. Dan komt zijn moeder Thetis die een zeegodin is naar hem toe en probeert hem op te vrolijken en zij bezorgt hem ook een nieuwe wapenrusting. Daarin gaat Achilles de strijd aan met Hector die inderdaad door Achilles wordt gedood.

quid latet?

quid? hier vraagwoord waarom?

lateo II zich verborgen houden, zich afzijdig houden.

latet heeft als onderwerp Sybaris.

ut dicunt (latere) filium marinae Thetidis

dicunt zij zeggen, dat betekent hier zoveel zoals het verhaal gaat. Na dicunt komt de AcI filium latere

Thetis, Thetidis F, Thetis, de moeder van Achilles

sub lacrimosa funera

sub met de accusativus betekent hier zoveel als 'bij'

Volgens mij is hier bedoeld dat Achilles zit te huilen bij het lijk van Patroclus.

funus, funeris N sterfgeval. Funera sterfgevallen staat hier niet om naar meer doden te verwijzen, maar is zoals het heet een pluralis majestatis. Dat wil zeggen dat iets in het meervoud staat om het indrukwekkender te maken, dus funera de belangrijke dood (van Patroclus) lacrimosus adj. tranenrijk, omdat Achilles zo moest huilen bij het lijk van zijn gesneuvelde vriend.

ne onderschikkend voegwoord 'opdat niet' met conjunctivus, maar dat kun je hier beter vertalen met waardoor niet,

cultus adj of p.p.p. van colo betekent hier aangekleed of uitgerust en is een M1 vorm die congrueert met de hij die in het werkwoord propripere zit.

virilis adj. als man, als soldaat

propripio III, proripui, afstormen op

caedes, caedis F moord, slachting, het vermoorden/doden

caterva, catervae F troep

Lycius adj. Lycisch, de Lyciërs waren de bondgenoten van de Troja

nen.

caterva, catervae F troep, eenheid

proriperet in caedem et in Lycias catervas

Hier zie je de stijlfiguur die bekend is als ‘hendiadys’ wat betekent ‘een door twee’. Horatius bedoelt het afslachten van de Lyciërs, maar trekt de slachting en de Lyciërs uit elkaar.

XI

**Tu ne quaesieris - scire nefas - quem mihi, quem tibi
finem di dederint, Leuconoë, nec Babylonios
temptaris numeros. ut melius, quicquid erit, pati!
seu plures hiemes, seu tribuit Iuppiter ultimam,
quae nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. sapias, vina liques, et spatio brevi
spem longam reseces. dum loquimur, fugerit invida
aetas: carpe diem, quam minimum credula postero.**

ne onderschikkend voegwoord met de conjunctivus, opdat niet.

hier kun je het beter vertalen met ‘je moet niet’.

quaero III, quaesivi, quaesitum, vragen, willen weten

quaesieris is een variant voor het gewone quaesiveris.

nefas is een losse uitdrukking die betekent ‘het is goddeloos’, het is verboden’

di is een variant voor het gewone dei

do I, dedi, datum, geven

Leuconoë, is de naam van de vriendin die Horatius hier toespreekt

tempto I proberen, uitvinden

temptaris is een variant van het gewone temptaveris

Babylonii numeri, letterlijk Babylonische getallen, betekent astrologie

ut melius (est) hoeveel beter is het!

patior, lijdend is een deponens van de capiogroep, dus pati is inf. praesens.

quicquid is een variant voor quidquid dat ‘wat ook maar’ in de N1/N4 vorm betekent.

tribuo III, toekennen, geven, voor je in petto hebben. Het meewerkend voorwerp ‘je’ moet je er hier bij denken.

ultimam hiemem quam, bij ultimam moet je hiemem denken. Quam is het betrekkelijk voornaamwoord dat hiemem in de bijzin herhaalt en vervangt.

quae waarmee hiems bedoeld is, is het onderwerp van debilitat.

pumex, pumicis M puimsteen, maar hier kalkrots

oppositis p.p.p. van oppono III, ertegenover plaatsen. pumicibus oppositis is een ablativus waarmee ‘hiems’ ‘mare’ debilitat.

mare, maris N zee

Tyrrhenus adj. Tyrrheens (dwz van de Etruscanen die in wat nu Toscane heet, woonden).

sapio III verstandig zijn

liquo I zeven

reseco I afsnijden

sapias, liques en reseces zijn allemaal conjunctivus praesens in de hoofdzin en daarom moet je dit aspect vertalen. Maak er maar een aansporing van: je moet verstandig zijn of wees verstandig etc.

spatio brevi is een ablativus van het middel waarmee

lonquor III deponens, praten, in gesprek zijn

fugerit fut. exac. van fugo III, vluchten

aetas, aetatis F, de tijd

credulus adj. vertrouwend op. Datgene waar je op vertrouwt staat in de dativus. Dat is hier postero waar je diei (M3, vijfde declinatie) bij moet denken.

posterus adj. volgend

credula is F1 omdat het congrueert met Leuconoë die de aangesproken persoon is.

quam minimum is hier een bijwoord dat iets vertelt bij credula en ‘zo weinig mogelijk’ betekent.

XIX

**Mater saeva Cupidinum
Thebanaeque iubet me Semelae puer
et lasciva Licentia
finitis animum reddere amoribus.**

**urit me Glycerae nitor,
splendentis Pario marmore purius;
urit grata protervitas
et vultus nimium lubricus aspici.**

Het werkwoord van de eerste vier regels is ‘iubet’. Maar dit enkelvoudige werkwoord heeft in feite drie onderwerpen: mater, puer en Licentia. Je moet denken aan een constructie van het type: “mijn vader heeft het gezegd, mijn moeder en de dokter ... “

saevus adj. meedogenloos, niets ontziend

Cupido, Cupidinis M, Cupido, god van de liefde.

Met ‘mater’ is hier Venus, de godin van de liefde bedoeld.

Semela, Semelae F, Semele. Dit is de naam van een koningin van Thebe, een stad in Griekenland, waar Zeus verliefd op werd en met wie hij het deed in de vorm van een gouden regen. Het kind van Semele is Dionysus of Bacchus, de god van de vervoering en de wijn.

puer, pueri M, jongen (declinatie II).

Thebanus, adj. uit Thebe

Licentia, Licentiae F, godin van de lust

lascivus, adj. uitgelaten

finio IV, beeindigen. Met ‘finitis amoribus’ bedoelt Horatius dat hij dacht dat hij niet meer vatbaar was voor de liefde.

reddo III, geven

amoribus is M8

uro III, in vuur en vlam zetten, verbranden een overgankelijk werkwoord.

purus adj. zuiver. Purius is hier gebruikt als bijwoord van de vergroterende trap dat iets vertelt bij het participium ‘splendentis (F2)’ dat iets vertelt bij Glycerae.

Glycera, Glycerae F, een meisjesnaam die eigenlijk Grieks is en betekent ‘de zoete’.

marmor, marmoris N, marmer, de ablativus hier is een ablativus van vergelijking.

Parius adj. van Paros, eiland in de Aegaeïsche Zee dat het mooiste marmer produceerde.

gratus adj, aangenaam, charmant, aantrekkelijk

protervitas, protervitis F spontaniteit

vultus, vultus IV M gezicht (vierde declinatie)

lubricus adj. stralend

nimum adv. bijwoord, te zeer.

aspicio III, aspexi, aspectum, kijken, (in het gezicht kijken).

aspici infinitivus passief praesens, gezien te worden. Hier functioneert deze infinitivus als een bijwoordelijke voorzetselconstructie. Denk aan: te lekker om op te eten, te mooi om aan te raken, te gek om te geloven. Om op te eten, om aan te raken, om te geloven zijn allemaal voorzetselconstructies met de voorzetsels om en te met daarchter het hele werkwoord als zelfstandig naamwoord. En als deze combinatie bij een bijvoeglijk naamwoord hoort, zoals hier, heeft het effect van een bijwoord omdat het iets vertelt bij een woord dat geen zelfstandig naamwoord is.

in me tota ruens Venus

Cyprum deseruit, nec patitur Scythas

et versis animosum equis

Parthum dicere, nec quae nihil attinent.

hic vivum mihi caespitem, hic

verbenas, pueri, ponite turaque

bimi cum patera meri:

mactata veniet lenior hostia.

totus, adj geheel, hier zoiets als ‘met haar volle gewicht’

ruo III rennen, hier in combinatie met ‘in me’ (M4)

Cyprus, Cypri F, Cyprus, het eiland van Venus/Aphrodite

nec of neque, en niet als nevenschikkend voegwoord

Na patitur (het onderwerp is Venus) komt een AcI waar je de acc. ‘me’ bij moet denken en waar ‘dicere’ de inf. is.

dico III, dixi, dictum betekent hier ‘bezingen’ en heeft drie lijdende voorwerpen bij zich: Scythas, Parthum en ea dat er niet staat.

Dit ‘ea’ komt van ‘is, ea, id’ en is zelfstandig gebruikt en betekent ‘die dingen’ als lijdend voorwerp dus (N9). Bij dit niet genoemde ‘ea N9’ hoort de bijzin ‘quae nihil attinent’ waar ‘quae’ het betrekkelijke voornaamwoord is dat ‘ea’ in de bijzin herhaalt en vervangt. Dit quae is N6 omdat het in de bijzin onderwerp is en ‘attinent’ regeert.

In de combinatie ‘patitur (Venus) me dicere Scythas’ is ‘me’ heet ‘me’ de subjectsaccusativus en ‘Scythas’, ‘Parthum’ en ‘ea’ dat er niet staat de objectsaccusativus.

Scytha, Scythae M, Scyth, deze mensen kennen wij later als de Hunnen. Ze woonden in Horatius’ tijd in het zuiden van wat nu de Oekraïne en Rusland is.

Parthus, Parthi M, Parth, bewoner van het land dat nu Iran of Perzië heet. De Parthen waren zeer goede ruiters die de kunst verstonden om terwijl ze wegrepen met hun pijl en boog naar achteren te schieten.

verto III, verti, versum, wenden, (om)keren

versis is p.p.p. ‘omgekeerd zijnde’ in de M10 vorm en congrueert met equis. Je kunt er het voorzetsel ‘cum’ bij denken.

Dit (cum) euis versis is een voorzetselconstructie die iets vertelt bij Parthum.

Bij het tweede ‘nec’ moet je er veel bijdenken. Want eigenlijk staat er: ‘nec patitur Venus ea dicere quae nihil attinent’.

attineo II, bereiken met nihil (N4) als lijdend voorwerp. Maar de gevoelswaarde van ‘niets bereiken’ is hier ‘nergens over gaan’.

hic adv. bijwoord, hier (van plaats)

ponite imperativus meervoud van pono III plaatsen en gericht tegen ‘pueri’.

puer, pueri M, jongen, maar ook het woord waarmee een Romein zijn slaven aansprak, of ze nu jong of oud waren.

ponite heeft drie keer een lijdend voorwerp bij zich: caespitem, verbenas en tura.

caespes, caespitis M, plag

De gedachte is dat Horatius zijn slaven opdracht geeft een altaartje te

bouwen om daar een offer te brengen.

mihi dativus commodi

tus, turis N, wierook

cum hoort als voorzetsel ‘met’ bij patera (F5)

patera, paterae F offerschaal

bimus adj. tweejarig of twee jaar oud.

merum, meri N onvermengde wijn

veniet, futurum van venio en het onderwerp is ‘Venus’.

lenis adj. licht, de comparativus lenior betekent hier ‘milder gestemd’

mactata hostia is F5 en legt uit waarom Venus dan milder gestemd is, zodat de dichter niet meer zo erg onder zijn verliefdheid hoeft te lijden.

IX

Vides ut alta stet nive candidum

Soracte, nec iam sustineant onus

silvae laborantes, geluque

flumina constiterint acuto?

De constructie is zo: vides ut stet? Vides ut silvae sustineant? Vides ut flumina constiterint?

Ut betekent hier ‘hoe’. Het werkwoord dat bij ‘hoe’ hoort, staat in de conjunctivus omdat het een afhankelijke vraag is. Een normale vraag ‘hoe staat hij?’ is in het Latijn ‘ut stat?’. Maar hier komt deze zin na de hoofdzin ‘vides?’ en wanneer een vraagzin na een hoofdzin komt, heet dat een afhankelijke vraag. Dus in ‘vides ut ...stet’ is ‘vides’ de hoofdzin en ‘ut ... stet’ de afhankelijke vraag. En in het Latijn is de regel dat het werkwoord van de afhankelijke vraag **altijd** in de conjunctivus staat. Omdat dit couplet bestaat uit één hoofdzin ‘vides’ met drie afhankelijke vragen ‘ut ... stet’ en ‘(ut) ... sustineant’ en ‘(ut) constiterint’.

Soracte, Soractis N, Soracte, naam van een berg in de buurt van Rome
Soracte is het onderwerp van stet.

candidus adj. wit

nix, nivis F, sneeuw

onus oneris N, last het is lijdend voorwerp bij sustineant

laboro I, het moeilijk hebben, lijden dit participium vertelt iets bij silvae F6

de ontkenning ‘nec’ kun je het beste laten horen bij sustineant consisto III, constiti, constitutum tot stilstand komen. het onderwerp van constiterint is flumina.

constiterint is conj perf

gelu, gelus IV, N vorst

gelu is hier ablativus N5

**dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.**

dissolvo III, verdrijven en heeft als lijdend voorwerp frigus.

dissolve is imperativus enkelvoud en is gericht tegen de slaaf die Thaliarchus heet.

frigus, frigoris N kou

repono III leggen op en heeft als lijdend voorwerp bij zich ligna

super is een voorzetsel dat ‘op’ betekent en normaal een acc. bij zich heeft, maar hier dus een ablativus.

lignum, ligni N houtblok

largus adj. ruim

large adv. , bijwoord hoort bij reponens

reponens is een tegenwoordig deelwoord in de M1 vorm en congrueert met het onderwerp dat wordt aangesproken in dissolve.

deprome imperativus enkelvoud en ook weer gericht aan de slaaf Thaliarchus.

depromo III te voorschijn halen, het lijdend voorwerp bij dit werkwoord is ‘merum’.

merum, meri N, onversneden wijn

benignus adj. royaal

de comparativus ‘benignius’ is hier in de N1/N4 vorm als bijwoord gebruikt en hoort bij de imperativus ‘deprome’.

quadrimus adj. van vier jaar oud

Sabinus adj. Sabijns, naar de naam van een streek bij Rome

diota, diotae F een amfoor, een aardenwerken kruik met twee handvaten

**Permitte divis cetera, qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantes, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.**

permitto III overlaten, permitte is imperativus enkelvoud en niet tegen iemand speciaal gericht, maar als levensles.

ceterus adj. overige, hier zelfstandig gebruikt in de N9 vorm die zelfstandig gebruikt is: 'al het andere', 'de rest'.

divus adj. vergoddelijkt, hier zelfstandig gebruikt als synoniem voor deis (M8). Overlaten is een werkwoord van geven. Volgens mij zit hier een verwijzing in naar Augustus die ook filius divi Caesar of zelf wel divus genoemd wordt en die gezien wordt als de vergoddelijkte rustbrenger in het Romeinse rijk.

Je kunt het beste na 'cetera' een punt denken. Na deze punt komt eerst de bijzin 'qui simul'. In deze bijzin is 'simul' 'zodra' het onderschikkende voegwoord en moet je het betrekkelijk voornaamwoord 'qui' (M6) vervangen door 'ei (M6)' 'zodra zij'.

Na deze bijzin 'simul ei ... stravere' komt de hoofdzin die met 'nec' begint 'en niet'. Je kunt je vertaling mooier maken door dit 'nec' te splitsen in 'et non' waarbij je 'et' voor de bijzin zet als het begin van de hoofdzin en 'non' bij agitantur in de hoofdzin, dus: et, simul ei ... stravere, non agitantur cupressi ...

Het tweede 'nec' vertaal je met 'en ook niet'
simul onderschikkend voegwoord zodra.

stravere = straverunt,

sterno III, stravi, stratum tot bedaren brengen; het lijdend voorwerp is ventos

deproelio I, woest vechten met, waarmee je vecht, staat in de ablativus.

deproeliantes is M9 en hoort als participium bij ventos

aequor, aequoris N zee

fervidus adj. kokend, kolkend

cupressus, cupressi F cypres

ornus, orni F, berges (een boom)

vetus, veteris adj. oud. Dit is een onregelmatig bijvoeglijk naamwoord van de derde declinatie, zie vormenboekje. Veteres is hier F6.

**quid sit futurum cras, fuge quaerere et
quem Fors dierum cumque dabit, lucro
appone nec dulces amores
sperne puer neque tu choreas,**

fuge is imperativus enkelvoud van fugo III vluchten. Horatius spreekt het onderwerp ‘puer’ aan dat hier ‘jongen’ of ‘jongeman’ betekent en niet ‘slaaf’.

quaerere is inf. van quaero en hier het lijdend voorwerp van ‘fuge’ fuge quaerere betekent dus in combinatie zoiets als ‘wil niet weten’.

Daarvan hangt de afhankelijke vraag ‘quid sit futurum cras’ af.

‘quid’ is het onderwerp van ‘futurum sit’ en dat is een variant voor ‘quid erit’ met de betekenis ‘zal gebeuren’.

lucro appone is de tweede hoofdzin in dit couplet.

quem ... dabit is een bijzin die als geheel lijdend voorwerp is bij deze hoofdzin.

lucrum, luci N voordeel, lucro N3 is dativus finalis

appone is imperativus enkelvoud van appono III

de uitdrukking lucro appone betekent zoiets als ‘reken als winst’ of ‘beschouw als winst’ met ‘quem ... dabit’ als lijdend voorwerp. Vergelijk: ‘ik beschouw wat betaald wordt als winst.

Fors, Fortis F het lot en onderwerp van dabit.

quem hoort bij dierum (F7 van dies)

cumque, en wanneer

sperne imperativus van sperno III afwijzen, minachten.

neque tu denk er weer ‘sperne’ bij.

amores en choreas zijn lijdend voorwerp bij sperne.

nec dulces amores

sperne puer neque tu choreas,

donec virenti canities abest

**morosa. Nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
composita repetantur hora,**

donec, onderschikkend voegwoord, zolang als.

et ... et bij het vertalen kun je het eerste 'et' weglaten

absum, wegzijn, ontbreken. voor wie iets weg is of aan wie iets ontbreekt, staat in de dativus.

virenti is deelwoord M3 en zelfstandig gebruikt.

vireo II jong zijn

repeto III opzoeken. De conjunctivus in de hoofdzin repetantur, moet je vertalen. Dat kan door er 'moeten' voor te zetten, 'moeten opgezocht worden'.

Dit repetantur heeft drie zelfstandige naamwoorden als onderwerp: campus, areae, susurri.

Horatius zegt dus: nunc repetantur campus, areae et sussuri en in het Nederlands komt dat neer op 'nu is het tijd voor ...'

campus, campi M, veld, wedstrijd en hier de strijd tussen de sexen. area, areae F is een dorsvloer en daaraan is te zien dat het gedicht speelt in een plattelandsomgeving.

Je moet even wennen aan de stijlfiguur waarin je een aantal onderwerpen met heel verschillende betekenissen achter elkaar ziet opgesomd.

susurrus, susurri M, gefluister

sub prep.m.acc tegen, vlak voor

compositus adj. rustig (volgens sommigen betekent het 'afgesproken').

**nunc et latentis proditor intumo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.**

In dit couplet moet je er weer repetantur bij denken. En daar horen in dit couplet als onderwerp bij: risus en pignus. De vertaling van repetantur met 'nu is het tijd voor ...' helpt je hier ook goed.

Bij het eerste onderwerp 'risus' hoort 'gratus' adj. en 'proditor' dat je als bijvoeglijk naamwoord moet vertalen. Bij risus hoort puellae als

genitivus waarmee latentis F2 congrueert.

ab intumo angulo is een bijvoeglijk gebruikte voorzetselconstructie die ook iets vertelt bij risus.

ab betekent hier hetzelfde als ex of de.

risus, risus IV gelach

intumus, adj is hetzelfde als intimus adj.

proditor, proditoris M, verrader

lateo II, zich verbergen

pignus, pignoris N, pand.

De gedachte is hier dat jongens de sieraden van de meisjes afpakken en dat de meisjes die alleen maar terug kunnen krijgen in ruil voor een kusje. Op die manier is de ring of de armband een pand.

deripio III, afpakken. Waarvan of van wie je iets afpakt, staat in de ablativus waar je als het ware dus nog een keer 'de' bij moet denken.

lacertus, lacerti M (boven)arm.

digitus, digiti M vinger

pertinax, pertinacis adj. vasthoudend. pertinaci is ablativus.

De gedachte is hier dat het meisje zich niet erg verzet als de jongen de ring van haar vinger pakt.

male is hier een bijwoord bij pertinaci.

L. ANNAEI SENECAE AD LUCILIUM EPISTULAE

Boek I, brief 1

SENECA LUCILIO SUO SALUTEM

1. Ita fac, mi Lucili; vindica te tibi, et tempus, quod adhuc aut auferebatur aut subripiiebatur aut excidebat, collige et serva. Persuade tibi hoc sic esse, ut scribo; quaedam tempora eripiuntur nobis, quaedam subducuntur, quaedam effluunt. Turpissima tamen est iactura, quae per negligentiam fit. Et si volueris attendere, maxima pars vitae elabitur male agentibus, magna nihil agentibus, tota vita aliud agentibus.

2. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat, qui diem aestimet, qui intellegat se cotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus; magna pars eius iam praeterit. Quidquid aetatis retro est, mors tenet.

In het Latijn begint een brief altijd zoals hierboven. De schrijver noemt zijn eigen naam in de nominativus en de ontvanger in de dativus. Het overgankelijke werkwoord ‘wens’ of iets dergelijks moet je er bij denken.

salus, salutis F gezondheid

Fac, gebiedende wijs enkelvoud van facio III doen

Lucili, de vocativus van Lucilius

mi, de vocativus mannelijk van meus adj. mijn

vidico I, beschermen, verdedigen

tibi, dativus bij tu, jij

adhuc adv. tot nog toe

aufero, abstuli, ablatum wegnemen (zie fero)

subripio III, onderkruipen

excido III, wegvallen

colligo III verzamelen, bij elkaar brengen

collige en serva zijn allebei gebiedende wijs enkelvoud

servo I bewaren

persuadeo II, persuasi, persuasum overtuigen met dativus. Als jij ie-

mand overtuigt, staat die iemand in het Latijn in de dativus.
 hoc sic esse is een AcI die afhangt van persuade
 ut zonder conjunctivus, zoals, hoe
 quidam adj. een of ander, congrueert hier met tempora
 eripio III, afpakken
 subduco III, weghalen
 effluo III wegvloeien
 turpis adj. erg, verkeerd
 tamen, echter
 iactura, iacturae F verlies
 volueris, conj perf van volo, vertaal met je zou willen
 attendo III opletten
 elabor III deponens, wegglijden
 ago III, egi, actum handelen
 agentibus denk hier nobis (M8) bij
 aliud letterlijk iets anders, maar het betekent iets dat niet zou moeten
 Quem, vraagwoord M4
 het werkwoord do in dabis heeft hier de betekenis ‘noemen’
 aliquod adj. N4 ‘enig’ van aliqui of aliquis.
 pretium, pretii N prijs, waarde
 pono III, posui, positum plaatsen, toedelen
 aestimo I schatten, waarden
 dies, diei F en M dag (vijfde declinatie)
 intellego III, intellexi, intellectum, begrijpen met daarachter een AcI
 cotidie adv. dagelijks
 morior IV deponens sterven
 fallo III, bedriegen
 prospicio IV in de toekomst zien
 praetereo (onregelmatig) voorbij gaan
 Quidquid N1 alles dat
 aetas, aetatis F leven, leeftijd
 retro adv. achter

Fac ergo, mi Lucili, quod facere scribis, omnes horas complectere. Sic fiet ut minus ex crastino pendeas si hodierno manum inieceris. Dum differtur vita transcurrit.

3. Omnia, Lucili, aliena sunt, tempus tantum nostrum est. In huius rei unius fugacis ac lubricae possessionem natura nos misit ex qua expellit quicumque vult. Et tanta stultitia mortalium ut quae minima et vilissima sunt certe reparabilia imputari sibi cum impetravere patiantur; nemo se iudicet quicumque debere qui tempus accepit, cum interim hoc unum est quod ne gratus quidem potest reddere.

4. Interrogabis fortasse quid ego faciam qui tibi ista praecipio. Fatebor ingenue; quod apud luxuriosum sed diligentem evenit ratio mihi constat impensae. Non possum me dicere nihil perdere sed quid perdam et quare et quemadmodum dicam; causas paupertatis meae reddam sed evenit mihi quod plerisque non suo vitio ad inopiam redactis: omnes ignoscunt, nemo succurrit.

quod facere te scribis, scribis met AcI met 'te' als accusativus die een subjectsaccusativus genopemd wordt omdat 'jij' het onderwerp van de 'dat zin' bent en 'facere' als infinitivus. quod is het lijdend voorwerp bij facere en wordt de objectsaccusativus genoemd omdat het het lijdend voorwerp is van de 'dat zin'.

tantum adv. slechts, alleen maar

complector III, omhelzen

completere is imperativus enkelvoud

fiet, futurum van fit wordt

pendeo II ex, afhankelijk zijn van

crastinus adj. morgen-, hier zelfstandig gebruikt

hodiernus adj. van vandaag, hier zelfstandig gebruikt

3. natura(F1) nos (acc) misit in possessionem

bij rei (gen. van res declinatie V zie vormenboekje) horen huius, unius,

fugacis, lubricae als bijvoeglijke naamwoorden

fugax, fugacis adj. vluchtig

quicumque, wie ook maar, onderwerp van vult

ex qua, qua is een betrekkelijk voornaamwoord met possessionem als antecedent

Voor de structuur van de zin Et ... patiantur zie schema

hoofdzin	tanta mortalium est		
bijzin 1		ut	patientur imputari sibi
bijzin 2		quae .. sunt reparabilia	

tantus adj. zo groot

imputo I, op iemands rekening schrijven

minima, vilissima en reparabilia, dit zijn allemaal bijvoeglijke naamwoorden die zelfstandig gebruikt zijn

patior III toelaten daarvan hangt een AcI af met minima etc als acc en imputari als inf.

impetro I verkrijgen

De zin nemo ... reddere hangt af van tanta stultitia est ut.

Van iudicet hangt de AcI se (acc) debere (inf) af.

debeo II, verschuldigd zijn

quicquam, iets (lijdend voorwerp bij de inf debere)

qui betrekkelijk voornaamwoord met nemo als antecedent

ne ... quidem bijwoord, zelfs niet

gratus adj dankbaar, hier zelfstandig gebruikt

reddo I teruggeven

praecipio III, voorschrijven, adviseren

ista N9 van iste zelfstandig gebruikt

Fateor II deponens, verklaren, hardop zeggen

ratio, rationis F het hoe en wat

impensa, impensae F de kosten

ratio constat (van consto I) de rekening klopt

quod ... evenit is een tussenzin die nergens van afhangt

lees als aliquid quod evenit, iets dat gebeurt of normaal is

evenio IV gebeuren

luxoriosus adj. relaxt hier zelfstandig gebruikt

diligens adj. precies, hier zelfstandig gebruikt

Lees de volgende zin zo: Non possum dicere me nihil perdere waarbij na dicere de AcI komt me (acc) perdere (inf) nihil lijdend voorwerp bij perdere.

perdo III verliezen

dicam is een conjunctivus in de hoofdzin die je moet vertalen door bijvoorbeeld: 'kan ik zeggen'

quare vraagwoord waarom?
 quemadmodum vraagwoord in hoeverre?
 reddam, ook hier de conjunctivus vertalen
 reddo I verantwoordelijkheid afleggen, verklaren
 quod ... redactis denk hier nog een keer eventit bij
 eventit mihi, mij gebeurt denk daar een antecedent bij als ‘hetzelfde’
 redigo III, redeggi, redactum brengen tot
 redactis is ppp M8 en zelfstandig gebruikt met plerisque als bijbeho-
 rend bijvoeglijk naamwoord
 plerique, de meesten, hier zelfstandig gebruikt
 vitium, vitii N, fout
 ignosco III vergeven
 succurro III te hulp komen

5. Quid ergo est? Non puto pauperem, cui quantulumque superest, sat est. Tu tamen malo serves tua et bono tempore incipies. Nam ut visum est maioribus nostris, sera parsimonia in fundo est. Non enim tantum minimum in imo, sed pessimum remanet. Vale.

Quid ergo est? een uitdrukking die betekent iets als ‘dus? of ‘en de conclusie is?’

ergo adv., bijwoord dus

quid vragend zelfstandig naamwoord N1/N4 , wat?

puto I menen, denken. Dit werkwoord kan gebruikt worden met twee accusativi en betekent dan ‘ik vind’ of ‘ik noem’ Hier moet je dus aanvullen en lezen of er staat ‘non puto eum (hem) pauperem’

pauper, pauperis adj. arm, een onregelmatig adjectief van de derde declinatie zie vormenboekje

cui betrekkelijk voornaamwoord met het aangevulde ‘eum’ als antecedent.

hoofdzin	non puto pauperem (eum)		
bijzin I		cui (id)	sat est
bijzin II		quantulumque superest	

quantulumque adj. hoewenig ook maar, hier betrekkelijk zelfstandig

gebruikt.

sat adv. bijwoord betekent hetzelfde als satis adv. genoeg
malo, ik wil liever en daar hangt vanaf '(ut) tua serves. Malo is een samenstelling van volo en een onregelmatig werkwoord zie vormenboekje

bono tempore denk hier het voorzetsel 'in' bij
maiores, maiorum M , betekent letterlijk 'groteren', maar is de gewone Latijnse uitdrukking voor onze voorouders.

ut onderschikkend voegwoord dat **zonder** conjunctivus, hoe, zoals betekent.

fundum, fundi N bodem

serus adj. laat, te laat

tantum adv. slechts, alleen maar

enim adv. bijwoord, want

minimum zelfstandig gebruikt N1

imus adj. onderst, hier zelfstandig gebruikt

Vale, het ga je goed. Zo eindigt een Romein zijn brieven

valeo II er goed aan toe zijn en vale is de imperativus enkelvoud.

Boek I, brief 2

SENECA LUCILIO SUO SALUTEM

1. Ex iis quae mihi scribis, et ex iis quae audio, bonam spem de te concipio; non discurre nec locorum mutationibus inquietaris. Aegri animi ista iactatio est. Primum argumentum compositae mentis existimo posse consistere et secum morari.

2. Illud autem vide, ne ista lectio auctorum multorum et omnis generis voluminum habeat aliquid vagum et instabile. Certis ingeniis inmorari et innutriri oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter se deat.

iis ablativus meervoud van id en hier zelfstandig gebruikt. Deze N10 vorm is het antecedent van quae dat in de bijzin lijdend voorwerp is (N9).

concipio III, concepi, conceptum, krijgen, beginnen te vormen
discurro III, heen en weer rennen

inquieta I onrustig maken

est met de genitivus van een zelfstandig naamwoord betekent ‘is een blijk van, behoort bij’.

iactatio, iactationis F, ongedurigheid

argumentum N, bewijs, aanwijzing

Na existimo I, menen komt een niet complete AcI. met ‘argumentum’ als acc. en ‘esse’ dat er niet staat als inf.

consisto III, blijven staan, hier je gemak houden

moror I deponens, rustig zijn

Illud N4 hier zelfstandig gebruikt en lijdend voorwerp bij vide.

vide, betekent hier ‘pas op voor’.

ne onderschikkend voegwoord met de conjunctivus, (op)dat niet.

lectio, lectionis F, leatuur, het lezen van

auctor, auctoris M, schrijver

iste adj. die bij jou daar, hier is het gebruikt als ‘jouw’, ‘tua’

volumen, voluminis N, boekrol

genus, generis N, soort

aliquid zelfstandig voornaamwoord, iets N1/N4 lijdend voorwerp bij haberet

inmoror I blijven bij (met dativus)

oportet, het hoort, het is het beste

Na oportet komt een AcI maar die is hier zonder acc en met tweemaal inf. dus oportet (te) inmorari et innutriri

ingenium, N groot talent, genie

certus adj. vast, bepaald

innutrio IV voeden

ingenuis is een dativus meervoud bij inmoror en een ablativus bij innutriri

Nusquam est, qui ubique est. Vitam in peregrinatione exigentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim et properantes transmittunt.

3. Non prodest cibus nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur; nihil aeque sanitatem impedit quam remediorum crebra mutatio; non venit vulnus ad cicatricem, in quo medicamenta temptantur; non con-

valescit planta, quae saepe transfertur. Nihil tam utile est, ut in transitu prosit. Distringit librorum multitudo. Itaque cum legere non possis, quantum habueris, satis est habere, quantum legas.

4. “Sed modo,” inquis, “hunc librum evolvere volo, modo illum.” Fastidientis stomachi est multa degustare; quae ubi varia sunt et diversa, inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege, et si quando ad alios deverti libuerit, ad priores redi. Aliquid cotidie adversus paupertatem, aliquid adversus mortem auxilii compara, nec minus adversus ceteras pestes; et cum multa percurrens, unum excerpe, quod illo die concoquas.

5. Hoc ipse quoque facio; ex pluribus, quae legi, aliquid adprehendo. Hodiernum hoc est, quod apud Epicurum nactus sum;

nusquam adv. bijwoord, nergens

ubique adv. bijwoord, overal

qui is een betrekkelijk voornaamwoord die het onderwerp dat in het eerste ‘est’ zit opgesloten, vervangt en herhaalt. Dit qui is dus het onderwerp van het tweede ‘est’.

peregrinatio, peregrinationis F, het reizen

exigo III vitam, leven leiden

exigentibus is een dativus commodi meervoud en zelfstandig gebruikt.

Een dativus commodi is een dativus die geen meewerkend voorwerp is en die je gebruikt op de manier ‘mihi bonum est’ ‘het is goed voor mij’.

evenio IV gebeuren

hospitium, hospitii N logeeradres

Necesse est (ut) iis accidat idem

Necesse est, uitdrukking, het is nodig

iis dativus commodi meervoud, variant voor ‘eis’

idem is N1 en hier onderwerp van accidat

qui N6 met iis als antecedent

nec of neque koppelwoord, en niet

applico se I zich toeleggen op. Waarop iemand zich toelegt, staat in de dativus.

nullius M2, genitivus van nemo, niemand

familiaris adj. vertrouwd, bevriend

transmitto III doornemen

cursim adv. bijwoord cursorisch, vluchtig
 cibus, cibi M voedsel
 propero I, zich haasten
 prosum samenstelling van sum/esse, tot voordeel zijn, baten
 accedo III plus dativus gaan naar, doordringen
 qui betrekkelijk voornaamwoord M1 en onderwerp van emittitur. Het
 vervangt en herhaalt 'cibus'
 consumo III, consumpsi, consumptum, consumeren, opnemen
 consumptus (p.p.p. M1) congrueert met qui
 impedo III hinderen, schaden
 aequae (bijwoord) ... quam (dan) in gelijke mate als
 cicatrix, cicatricis F litteken
 in quo betrekkelijk voornaamwoord N5 omdat het vulnus vervangt
 en herhaalt
 vulnus, vulneris N, wond
 tempto I, proberen, beproeven
 convalesco III sterk worden, groeien
 quae, betrekkelijk voornaamwoord F1 herhaalt en vervangt planta
 transitus, transitus M, het voorbijgaan (vierde declinatie)
 dstringo III, uit elkaar trekken, afleiden
 liber, libri M boek
 Cum, onderschikkend voegwoord met de conjunctivus, betekent hier
 'als'
 lego III, lezen denk er (tantum) als lijdend voorwerp bij
 quantum betrekkelijk voornaamwoord dat tantum vervangt en her-
 haalt
 habeo II habui, habitum, hebben
 satis est, het is genoeg. Satis of sat is een bijwoord dat niet verandert.
 In deze combinatie werkt 'est' dus niet als een koppelwerkwoord.
 inquis, losse werkwoordsvorm, jij zegt of zeg je. Inquit komt van het-
 zelfde werkwoord en is ook een losse vorm die veel gebruikt wordt:
 zegt hij of hij zegt.
 modo adv. bijwoord, alleen maar
 modo ... modo, eerst ... daarna/later
 evolvo III (librum) een boekrol afrollen, lezen
 illum (librum)

fastidio IV, arrogant, verwend zijn
 est plus genitivus, is een uitdrukking die betekent 'is een bewijs/eigenschap van. Bijvoorbeeld: 'est ingenii' 'is een bewijs/ eigenschap van talent'.

stomachus, stomachi M, maag

degusto I proeven

multa (N9); quae (N6) inquinant, non alunt. Quae herhaalt en vangt in de bijzin het antecedent 'multa' in de hoofdzin.

inquinatio I, vervuilen

ubi, onderschikkend voegwoord, terwijl, waar

Hoofdzin	est multa degustare			
Bijzin I		quae		non alunt
Bijzin II			ubi ..sunt diversa	

probo I, goedkeuren

probatos (p.p.p. M9) denk er libros bij

itaque adv. bijwoord, dus

(ali) quando adv. eens, een keertje

libet, los werkwoord 'het bevalt', libuerit is perfectum conj. van dit libet.

alios, denk er libros bij

devertor III deponens, afwijken, afbuigen

prior adj. eerder, denk er libors bij

lege en redi zijn allebei gebiedende wijs enkelvoud

redi, gebiedende wijs van redeo (onregelmatig) terugkeren

cotidie adv. bijwoord, dagelijks, elke dag

comparo I, zorgen voor, regelen (overgankelijk werkwoord) met aliquid (iets N4) als lijdend voorwerp

compara is gebiedende wijs enkelvoud

adversus prep. m. acc. , tegen

auxilii genitivus van auxilium is bezitter bij aliquid en vertelt daar iets bij.

nec minus, koppelwoord, en ook

pestis, pestis F, kwaad, kwaan, ellende

percurro III, percuri , doornemen, doorlezen

exercipio III, kiezen, eruit nemen

concoquo III, verteren

adprehendo is hetzelfde als apprehendo III, grijpen, zich eigen maken
quoque adv. bijwoord, ook

aliquid, voornaamwoord N1/N4 iets

nanciscor III nactus sum, deponens, vinden, verwerven

hodiernus adj. van vandaag

hoc hodiernum est, hoc N1 onderwerp, est koppelwerkwoord hodiernum N1 naamwoordelijk deel

soleo enim et in aliena castra transire, non tamquam transfuga, sed tamquam explorator.

6. “Honesta, “ inquit, “res est laeta paupertas.” Illa vero non est paupertas, si laeta est. Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. Quid enim refert, quantum illi in arca, quantum in horreis iaceat, quantum pascat aut feneret, si alieno inminet, si non adquisita sed adquirenda computat? Quis sit divitiarum modus, quaeris? Primus habere quod necesse est, proximus quod sat est. VALE.

et betekent hier ‘ook’

in aliena castra transire is hier overdrachtelijk gebruikt. Seneca rekent zich zelf tot de stoa en dat is een andere filosofische richting dan die van Epicurus. In de zin soleo .. explorator legt Seneca dus uit waarom hij een citaat van Epicurus geeft.

Inquit, onderwerp Epicurus

parum N, weinig, zelfstandig naamwoord

qui M1 betrekkelijk voornaamwoord dat de ‘hij’ die als onderwerp van de hoofdzin in ‘est’ zit opgesloten, in de bijzin herhaalt en vervangt. En dat dan twee keer.

plus, N4, vergrotende trap van multus en dan zelfstandig gebruikt.

Quid refert? uitdrukking ‘wat doet het ertoe?’

refert als losse werkwoordsvorm, het is van belang

illi M3, dativus commodi en daarmee is dezelfde perssoon bedoeld die het onderwerp is van pascat, feneret, inminet et computat

quantum N1 hier zelfstandig gebruikt en twee keer het onderwerp van iaceat

arca, arcae F geldkist

pascat van pasco III weiden, hier is bedoeld hoe groot iemands kud-des zijn

fenero I woekeren, hier is bedoeld hoeveel geld iemand tegen woeker-rente bij debiteuren uit heeft staan.

inmineo II plus dativus, bedreigen

alieno hier zelfstandig gebruikt M3

adquiro III, adquisivi, adquisitum, verwerven

Hier zie je mooi het verschil tussen het p.p.p. adquisita (N9) en het gerundivum adquirenda (N9). Allebei de vormen zijn zelfstandig ge-bruikt en het lijdend voorwerp bij computat.

Quis, vragend voornaamwoord zelfstandig gebruikt als onderwerp van het koppelwerkwoord ‘est’ en modus is het naamwoordelijk deel. modus, modi M, mate, maat of hoeveelheid

Primus zelfstandig gebruikt omdat je er modus bij moet denken en het werkwoord ‘est. Dus: primus modus est: habere quod necesse est waarbij quod necesse est als zin de functie heeft van naamwoordelijk deel. Vergelijk: het rantsoen is wat nodig is.

Boek I brief 4

SENECA LUCILIO SALUTEM

1. Persevera ut coepisti et quantum potes propera, quo diutius frui emendato animo et composito possis. Frueris quidem etiam dum emendas, etiam dum componis; alia tamen illa voluptas est, quae percipitur ex contemplatione mentis ab omni labe purae et splendidae.

2. Tenes utique memoria, quantum senseris gaudium, cum praetexta posita sumpsisti virilem togam et in forum deductus es; maius expecta, cum puerilem animum deposueris et te in viros philosophia transscripserit. Adhuc enim non pueritia sed, quod gravius est puerilitas remanet.

persevera en propera, imperativus enkelvoud praesens.

incipio III, coepi, coeptum, beginnen

quo, onderschikkend voegwoord met conjunctivus opdat (daardoor)

fruor III deponens, genieten en datgene waarvan je geniet staat in de

ablativus.

diutius, adv. bijwoord langer

dum onderschikkend voegwoord terwijl, kan met en zonder conjunctivus

quidem etiam, twee bijwoorden die samen ‘maar ook’ betekenen.

quae percipitur, quae is betrekkelijk voornaamwoord en vervangt en herhaalt voluptas in de bijzin.

percipio III tot je nemen, consumeren

purus adj. zuiver en waarvan je zuiver bent, wordt uitgedrukt door ab plus ablativus

tenes memoria, memoria is hier ablativus en de uitdrukking teneo memoria, letterlijk vasthouden met je geheugen, betekent ‘beseffen’, zich realiseren.

Kleine Romeinse jongens droegen de toga praetexta, dat is een toga met een band erop gestikt en als ze volwassen waren legden ze de toga praetexta af en trokken de toga virilis, de mannentoga aan.

praetexta posita, een andere manier van zeggen voor toga praetexta deposita (ablabs).

maius, denk hier gaudium bij vergrotende trap van magnus N4

expecta imperativus enkelvoud praesens

philosophia is het onderwerp van transcripserit.

Wanneer een Romein volwassen geworden was werd hij ook officieel in de burgerlijke stand geregistreerd.

Adhuc adv. bijwoord, tot dat ogenblik

Et hoc quidem peior est, quod auctoritatem habemus senum, vitia puerorum, nec puerorum tantum sed infantum. Illi levia, hi falsa, nos utraque.

3. Profice modo; intelleges quaedam ideo minus timenda, quia multum metus adferunt. Nullum malum est magnum, quod extremum est. Mors ad te venit; timenda erat, si tecum esse posset; sed necesse est aut non perveniat aut transeat.

4. “Difficile est, “inquis, “animum perducere ad contemptionem animae.” Non vides, quam ex frivolis causis contemnatur? Alius ante amicae fores laqueo pependit, alius se praecipitavit e tecto, ne dominum stomachantem audiret, alius ne reduceretur e fuga, ferrum adegit in

viscera.

et ... quidem, bijwoord, juist

hoc N5, hierdoor

peior, vergrotende trap van malus, F1 omdat het congrueert met puerilitas in de zin ervoor.

quod, onderschikkend voegwoord, omdat

senex, senis M, oude man

tantum bijwoord, slechts, alleen (maar)

tantum ... sed, niet alleen ... maar zelfs

Illi M6 en vervangt pueri, denk er habent bij .

hi M6 vervangt infantes, denk er habent bij.

utraque N9 zelfstandig gebruikt voornaamwoord waar je vitia bij moet denken

uterque, adj. beide of elk van beide

nos M6 denk hier habemus bij

proficio III, doorgaan, profice (imperativus) modo heeft hier de betekenis van ‘denk eens verder’

na intelleges komt een AcI ‘quaedam’ is de Acc. en timenda (esse) de Inf. quidam, voornaamwoord, bepaald, sommig,

quaedam is hier N9 en zelfstandig gebruikt

ideo bijwoord, daarom

minus bijwoord minder

multum is N4 en lijdend voorwerp van adferunt

metus is M2 en de bezitter van multum

tecum is een variant voor cum te

pervenio IV bereiken. Bij dit zinnetje moet je erbij denken ‘zolang je leeft’.

animus, animi M en anima, animae F hebben een heel verschillende betekenis. Animus is het bewuste deel van ons brein en anima is meer het levensbeginsel

voor de constructie: perducere (met animum als privé lijdend voorwerp plus de rest) is het onderwerp van de zin, est is het koppelwerkwoord en necesse is het naamwoordelijk deel.

quam, vraagwoord, hoe?

contemnatur, het onderwerp is het niet genoemde anima.

alius, alius, de een, de ander, weer een ander etc.

Non putas virtutem hoc effecturam, quod effecit nimia formido? Nulli potest segura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat, qui inter magna bona multos consules numerat.

5. Hoc cotidie meditare, ut possis aequo animo vitam relinquere, quam multi sic complectuntur et tenent, quomodo qui aqua torrente rapiuntur spinas et aspera. Plerique inter mortis metum et vitae tormenta miseri fluctuantur et vivere nolunt, mori nesciunt.

6. Fac itaque tibi iucundam vitam omnem pro illa sollicitudinem deponendo. Nullum bonum adiuvat habentem, nisi ad cuius amissionem praeparatus est animus; nullius autem rei facilius amissio est, quam quae desiderari amissa non potest. Ergo adversus haec, quae incidere possunt etiam potentissimis, adhortare te et indura.

puto I denken, menen. Het is een ‘verbum sentiendi et declarandi’ waarop in het Latijn een AcI volgt: virtutem is de acc. en effecturam (esse) de inf.

quod, betrekkelijk voornaamwoord N1, herhaalt en vervangt in de bijzin het antecedent ‘hoc’ (N4) uit de hoofdzin.

secura vita is onderwerp van potest

contingo III, ten deel vallen. Degene aan wie iets ten deel valt, staat in de dativus.

nulli is M3 van nemo.

qui is een betrekkelijk voornaamwoord (M1) dat het antecedent nulli uit de hoofdzin in de bijzin herhaalt en vervangt.

producenda, denk er vita (F5) bij.

denk voor het tweede ‘qui’ het koppelwoordje ‘et’

De Romeinen telden hun jaren in consuls. Elk jaar waren er twee consuls in functie en dat was dan het jaar van ‘die’ en ‘die’ consul. Zo is ons jaar 50 bijvoorbeeld dat van de consuls ‘C. Antistius Vetus en M. Suillius Nerullinus’.

magna bona, bona is hier zelfstandig gebruikt en N9.

quam, betrekkelijk voornaamwoord en vervangt en herhaalt het antecedent ‘vitam’ in de hoofdzin.

quomodo onderschikkend voegwoord, zoals

Om de zin te kunnen begrijpen moet je er het een en ander bijdenken dat Seneca weggelaten heeft: quomodo (homines) qui aqua torrente

rapiuntur (tenent) spinas et aspera.

Plerique, de meesten is onderwerp van fluctuantur, nolunt en nesciunt miseri is M6 en hoort bij plerique.

denk voor mori het nevenschikkende voegwoord ‘sed’, ‘maar’.

nescio betekent niet weten, maar ook niet kunnen, zoals in het Frans. deponendo is gerundium (N5) met als lijdend voorwerp omnem sollicitudinem pro illa, waarbij ‘illa’ een voornaamwoord is dat ‘vita’ vangt.

pro voorzetsel met ablativus heeft hier de betekenis van ‘voor’ zoals bij ons.

Nullum bonum is onderwerp van adiuvat en habentem (M4) het lijdend voorwerp. Habentem is hier zelfstandig gebruikt (‘hebber’) met als privé lijdend voorwerp ‘bonum’

animus M1 en onderwerp van praeparatus est. Bedoeld is de animus van de ‘hebber’.

cuius, betrekkelijk voornaamwoord vervangt en herhaalt in de bijzin het antecedent ‘bonum’ in de hoofdzin.

nisi onderschikkend voegwoord, tenzij

De zin die nu volgt, kun je het beste begrijpen als je de ontkenningen weglaat, dus: “Amissio rei facilis est, si amissa (res) non desideratur”.

nullus adj. geen enkele

nullius is F2 en hoort bij rei (F2)

quam, dan

Om te helpen zet ik de zin in een gemakkelijker woordvolgorde en voeg wat verzwegen elementen toe:

“Amissio nullius rei facilior est quam amissa res quae non desiderari potest”.

7. De Pompei capite pupillus et spado tulere sententiam, de Crasso crudelis et insolens Parthus; Gaius Caesar iussit Lepidum Dextro tribuno praebere cervicem, ipse Chaeraeae praestitit. Neminem eo fortuna provexit ut non tantum illi minaretur, quantum permiserat. Noli huic tranquillitati confidere; momento mare evertitur. Eodem die ubi luserunt navigia, sorbentur.

8. Cogita posse et latronem et hostem admovere iugulo tuo gladium. Ut potestas maior absit, nemo non servus habet in te vitae necisque

arbitrium. Ita dico: quisquis vitam suam contempsit, tuae dominus est. Recognoscere exempla eorum, qui domesticis insidiis perierunt, aut aperta vi aut dolo; intelleges non pauciores servorum ira cecidisse quam regum. Quid ad te itaque, quam potens sit quem times cum id, propter quod times, nemo non possit?

9. At si forte in manus hostium incideris, victor te duci iubebit; eo nempe, quo duceris.

In augustus van het jaar 48 v.C. was Pompeius verslagen door Julius Caesar. Pompeius vluchtte daarna naar Egypte waar hij op het strand vermoord werd door plaatselijke figuren.

Pompei is M2 van Pompeius.

tulere = tulerunt van fero, tuli, latum onregelmatig werkwoord.

fero sententiam beslissen

Crassus was een Romeinse generaal die in het jaar 55 v.C. bij Carrhae in het tegenwoordige Irak met zijn leger door de Parthen verslagen werd en gevangen genomen werd en gedood.

Gaius Caesar is Caligula, keizer van 37 - 41.

Lepidus is Marcus Aemilius Lepidus die in 39 geëxecuteerd werd door Caligula. De officier Dexter voerde het vonnis uit.

cervix, cervicis F nek

praebeo II aanbieden

Caligula werd zelf in 41 gedood door Chaerea, de commandant van de praetoriaanse garde in Rome.

Chaerea, Chaerae M, Chaerea. Dit is dus een mannelijk zelfstandig naamwoord dat verbogen wordt als toga.

eo bijwoord, zover (in de betekenis van heel ver).

fortuna is het onderwerp van provexit (komt van proveho III).

proveho III, provexi, provectum vooruit helpen

minor I bedreigen (deponens) het onderwerp van minaretur is fortuna en tantum het lijdend voorwerp

permiserat van permitto III permisi, permissum en het onderwerp is weer fortuna en het lijdend voorwerp quantum .

tantum quantum kun je ook met twee keer een bijwoord vertalen, 'zoals' permiserat 'zo' minaretur

noli is de imperativus enkelvoud van nolo, niet willen (onregelmatig

werkwoord)

confidere is de inf van confido III vertrouwen en wat je vertrouwt staat in de dativus

huic moet je vertalen ‘van het moment’

momento, vertaal alsof er staat in momento.

De vergelijking met de zee dient om de ongewisheid van het bestaan in beeld te brengen.

eodem die vertaal alsof er staat ‘in eodem die’.

ubi, betrekkelijk bijwoord ‘waarop’

luserant is plqpf van ludo III, lusi, lusum, spelen

cogita, imperativus enkelvoud van cogito I denken, bedenken

Na cogita komt de AcI latronem (acc) en hostem (acc) admovere (inf.).

Ut onderschikkend voegwoord dat hier de betekenis ‘ook als’ heeft.

potestas absit denk erbij ‘servo’ of ‘ei’.

absum afwezig is, ontbreekt, niet beschikbaar is.

nemo non servus, elke slaaf.

quisquis, voornaamwoord zelfstandig ‘wie ook maar’.

tuae denk er vitae bij.

recognosce, imperativus enkelvoud

recognosco III denken aan met als lijdend voorwerp exempla.

Op intelleges volgt een AcI met pauciores zelfstandig gebruikt M9 als acc en cecidisse als inf.

cado III, cecidi, casum, vallen, sneuvelen.

ira is ablativus.

Quid ad te itaque quam potens sit quem times? ‘En als het er niet toe doet hoe machtig degene is voor wie je bang bent?’

Dit is erg idiomatisch Latijn.

cum onderschikkend voegwoord, omdat

nemo non, iedereen

id possit, dat kan, daarvoor de macht heeft.

incido III incidi terecht komen in

manus F9

Bij iubebit hoort een AcI met te als acc en duci als inf.

eo, bijwoord, daarheen

duceris, denk er het bijwoord ‘toch al’ bij.

L. ANNAEI SENECAE AD LUCILIUM EPISTULAE

Boek I, brief 1

SENECA LUCILIO SUO SALUTEM

1. Ita fac, mi Lucili; vindica te tibi, et tempus, quod adhuc aut auferebatur aut subripiabatur aut excidebat, collige et conserva. Persuade tibi hoc sic esse, ut scribo; quaedam tempora eripiuntur nobis, quaedam subducuntur, quaedam effluunt. Turpissima tamen est iactura, quae per negligentiam fit. Et si volueris attendere, maxima pars vitae elabitur male agentibus, magna nihil agentibus, tota vita aliud agentibus.

2. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat, qui diem aestimet, qui intellegat se cotidie mori? In hoc enim fallimur, quod mortem prospicimus; magna pars eius iam praeterit. Quidquid aetatis retro est, mors tenet.

Fac ergo, mi Lucili, quod facere scribis, omnes horas complectere. Sic fiet ut minus ex crastino pendeas si hodierno manum inieceris. Dum differtur vita transcurrit.

3. Omnia, Lucili, aliena sunt, tempus tantum nostrum est. In huius rei unius fugacis ac lubricae possessionem natura nos misit ex qua expellit quicumque vult. Et tanta stultitia mortalium ut quae minima et vilissima sunt certe reparabilia imputari sibi cum impetravere patientur; nemo se iudicet quicumque debere qui tempus accepit, cum interim hoc unum est quod ne gratus quidem potest reddere.

4. Interrogabis fortasse quid ego faciam qui tibi ista praecipio. Fatebor ingenue; quod apud luxuriosum sed diligentem evenit ratio mihi constat impensae. Non possum me dicere nihil perdere sed quid perdam et quare et quemadmodum dicam; causas paupertatis meae reddam sed evenit mihi quod plerisque non suo vitio ad inopiam redactis: omnes ignoscunt, nemo succurrit.

5. Quid ergo est? Non puto pauperem, cui quantumque superest, sat est. Tu tamen malo serves tua et bono tempore incipies. Nam ut visum est maioribus nostris, sera parsimonia in fundo est. Non enim

tantum minimum in imo, sed pessimum remanet. Vale.

Boek I, brief 2

SENECA LUCILIO SUO SALUTEM

1. Ex iis quae mihi scribis, et ex iis quae audio, bonam spem de te concipio; non discurreis nec locorum mutationibus inquietaris. Aegri animi ista iactatio est. Primum argumentum compositae mentis existimo posse consistere et secum morari.

2. Illud autem vide, ne ista lectio auctorum multorum et omnis generis voluminum habeat aliquid vagum et instabile. Certis ingenii inmorari et innutrirī oportet, si velis aliquid trahere, quod in animo fideliter sedeat.

Nusquam est, qui ubique est. Vitam in peregrinatione exigentibus hoc evenit, ut multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim et properantes transmittunt.

3. Non prodest cibus nec corpori accedit, qui statim sumptus emittitur; nihil aequae sanitatem impedit quam remediorum crebra mutatio; non venit vulnus ad cicatricem, in quo medicamenta temptantur; non convalescit planta, quae saepe transfertur. Nihil tam utile est, ut in transitu prosit. Distingit librorum multitudo. Itaque cum legere non possis, quantum habueris, satis est habere, quantum legas.

4. “Sed modo,” inquis, “hunc librum evolvere volo, modo illum.” Fastidientis stomachi est multa degustare; quae ubi varia sunt et diversa, inquinant, non alunt. Probatos itaque semper lege, et si quando ad alios deverti libuerit, ad priores redi. Aliquid cotidie adversus paupertatem, aliquid adversus mortem auxilii compara, nec minus adversus ceteras pestes; et cum multa percurrearis, unum excerpe, quod illo die concoquas.

5. Hoc ipse quoque facio; ex pluribus, quae legi, aliquid adprehendo. Hodiernum hoc est, quod apud Epicurum nactus sum; soleo enim et in aliena castra transire, non tamquam transfuga, sed tamquam explorator.

6. “Honestas,” inquit, “res est laeta paupertas.” Illa vero non est paupertas, si laeta est. Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper

est. Quid enim refert, quantum illi in arca, quantum in horreis iaceat, quantum pascat aut feneret, si alieno inminet, si non acquisita sed adquirenda computat? Quis sit divitiarum modus, quaeris? Primus habere quod necesse est, proximus quod sat est. VALE.

Boek I brief 4

SENECA LUCILIO SALUTEM

1. Persevera ut coepisti et quantum potes propera, quo diutius frui emendato animo et composito possis. Frueris quidem etiam dum emendas, etiam dum conponis; alia tamen illa voluptas est, quae percipitur ex contemplatione mentis ab omni labe purae et splendidae.

2. Tenes utique memoria, quantum senseris gaudium, cum praetexta posita sumpsisti virilem togam et in forum deductus es; maius expecta, cum puerilem animum deposueris et te in viros philosophia transcripserit. Adhuc enim non pueritia sed, quod gravius est puerilitas remanet. Et hoc quidem peior est, quod auctoritatem habemus senum, vitia puerorum, nec puerorum tantum sed infantum. Illi levia, hi falsa, nos utraque.

3. Profice modo; intelleges quaedam ideo minus timenda, quia multum metus adferunt. Nullum malum est magnum, quod extremum est. Mors ad te venit; timenda erat, si tecum esse posset; sed necesse est aut non perveniat aut transeat.

4. “Difficile est,” inquis, “animum perducere ad contemptum animae.” Non vides, quam ex frivolis causis contemnatur? Alius ante amicae fores laqueo pependit, alius se praecipitavit e tecto, ne dominum stomachantem audiret, alius ne reduceretur e fuga, ferrum adigit in viscera. Non putas virtutem hoc effecturam, quod effecit nimia formido? Nulli potest segura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat, qui inter magna bona multos consules numerat.

5. Hoc cotidie meditare, ut possis aequo animo vitam relinquere, quam multi sic complectuntur et tenent, quomodo qui aqua torrente rapiuntur spinas et aspera. Plerique inter mortis metum et vitae tormenta miseri fluctuantur et vivere nolunt, mori nesciunt.

6. Fac itaque tibi iucundam vitam omnem pro illa sollicitudinem de-

ponendo. Nullum bonum adiuvat habentem, nisi ad cuius amissionem praeparatus est animus; nullius autem rei facilior amissio est, quam quae desiderari amissa non potest. Ergo adversus haec, quae incidere possunt etiam potentissimis, adhortare te et indura.

7. De Pompei capite pupillus et spado tulere sententiam, de Crasso crudelis et insolens Parthus; Gaius Caesar iussit Lepidum Dextro tribuno praebere cervicem, ipse Chaereae praestitit. Neminem eo fortuna provexit ut non tantum illi minaretur, quantum permiserat. Noli huic tranquillitati confidere; momento mare evertitur. Eodem die ubi luserunt navigia, sorbentur.

8. Cogita posse et latronem et hostem admovere iugulo tuo gladium. Ut potestas maior absit, nemo non servus habet in te vitae necisque arbitrium. Ita dico: quisquis vitam suam contempsit, tuae dominus est. Recognoscere exempla eorum, qui domesticis insidiis perierunt, aut aperta vi aut dolo; intelleges non pauciores servorum ira cecidisse quam regum. Quid ad te itaque, quam potens sit quem times cum id, propter quod times, nemo non possit?